

Vári Attila

Nappali holdfény

Klenódium

*„És ott áll valaki, belebámulván e csodába. S úgy tesz, mint aki vár:
felébred-e végre. Mert csak álomban láthatni asszonyok ily birodalmát s
ünnepit: brokátba omló redő legkisebb mozdulatuk. Ezüst csevegésből
órákat építenek föl s karjukat olykor úgy emelik... te meg azt hiheted,
hogy ők valahol, hova el sosem érsz, lágy rózsákat törnek, amiket te sose
láthatsz. És álmodol: ők szolgálnak díszeidül és másként boldog a szíved,
s ékítik koronával fedetlen homlokodat.”*

(Rainer Maria Rilke – Krónika Rilke Kristóf kornétás szerelméről és haláláról. Fordította Erdélyi Z. János)

Amikor Loránd, már sokadik hazatérése után, nagyanyja kerti házának újjáépítése közben megtalálja a törmelékek között a rózsaoajjal teli fiolát, eszébe jutnak azok az évek, amelyeket nagyapja műhelyasztala mellett töltött óvodáskorában, kínlódva, hogy szóra bírja a kakukkos órát, amit nagyapja szerint rugókkal és fogaskerekekkel kell etetni, s az asztalon kör alakban szétterjedő fény szagának hitte azt a rózsaoajjillatot, ami Erik nagyapáé volt, s akire most, közel ötven év távólából, a haldoklását könnyítő morfiumálomban úgy gondol, ahogy utoljára látta.

A nagy szökésre készültek. Szülei belátták, hogy hiába várnak csodára, s ők, akik a háború alatt, a front közeledtekor nem menekültek el, mint a hozzájuk hasonlók, az azonos helyzetű emberek, felismerték, hogy ebből a lehetetlenségből csak egyetlen lehetséges járható út van: a szökés. Reménykedtek, de a koreai háború nem terjedt át Európára, s az egymás torkának ugrani készülő hajdani szövetségesek, Amerika és a Szovjet között megmerevedett a vasfüggöny. Sejtették, hogy nem lesz amerikai invázió a közeljövőben, s a Yankee doodle dallamára pergősen lépegető armádiák nem hozzák vissza régi világukat, mert a kommunista rendszerek már véglegesen berendezkedtek az Északi-tengertől a Balkán közepéig.

Erik nagyapja is egyetértett azzal, hogy a fiatalok, Loránd szülei, próbáljanak átjutni valahogy a határon, de az a hír járta, hogy Tito Jugoszláviája már nem biztos hely, hogy visszaadják a menekülőket, vagy megfosztják mindenüktől, s belekergetik a szerencsétleneket a Dunába. De a sors kiszámíthatatlansága révén, akkor, amikor eldöntötték, hogy szökni fognak, s már csak a hogyanra keresték a választ, meglátogatta Erik nagyapát egy hajdani üzlettársa, az Amszterdamban élő Katz, akinek kiterjedt kapcsolatai voltak nemcsak a drágakővilágban, de régi kommunista kötődései miatt a román felső vezetésben is, s aki olyan szabadon

utazgatott keresztül-kasul a vasfüggöny két oldalán, mintha az lenne a világon a legtermészetesebb dolog.

Magángyűjteményeknek, kastélyok, paloták berendezési tárgyainak a román állam által lefoglalt darabjait szállította megrendelőinek Nyugatra. Festmények, bútorok, étkezészetek és felbecsülhetetlen értékű csecsebecsék fordultak meg nála, valutához juttatva külképviselőin keresztül a román államot. Az volt az elve, hogy Románia területén a román törvények érvényesek, s mert azok értelmében mindaz, ami általa került orgazdák kezébe, azt nemzetgyűlési határozataival, törvényeivel szentesítve az állam saját tulajdonának tekinti, ezért jogilag teljesen tiszta üzletben vesz részt. Katz szerint a világ összes nagy múzeuma lopások sorozatának végállomása, mégsem kiált tolvajt senki, ha a Louvre-ban megáll Mona Lisa portréja előtt. De Katz, pragmatikussága ellenére nem volt érzéketlen, s megsejtve, hogy a Binder család mire készül, összehozta Loránd apját egy magas rangú román vámosossal, akiről, „ha tisztességesen megfizetik, meg is tartja tisztességesen a szavát” – mondta.

Szülei vattába és papírba csomagolták azokat az értékeiket, amelyeket a háború kitörése előtt nem tudtak Svájcba menekíteni.

A háború alatt, a front közeledtével, nagyapja, anélkül, hogy bárkinek is feltűnhetett volna, minden megmaradt vagyontárgyukat apránként felhordta a kerti házba. Mindig csak pár darabot vitt, nem akart feltűnést, mert az első világháborúban, a román hadsereg betörésekor megtapasztalhatta, hogy mire képesek még a jónak tartott szomszédok is. Minden rendszerváltás valóságos feljelentésrekordban csúcsozott, de nagyapja előrelátása miatt őket nem zaklatta a rejtett kincsekre vadászó román rendőrség.

Aranyérmék tekercei, drága órák, porcelánok és kelyhek, serlegek között, keretükből kiszedett és gondosan felcsavart festmények vártak erre a pillanatra.

Már a kerti házban, s nem az államosított főtéri Binder-palotában laktak, s nagyapa ott ült az asztal mellett, ölébe ejtett keze, mint egy korhadó fa ága, melyet algák és moszatok telepei fednek, szürkés volt, mozdulatlan. Úgy hallgatott, mintha a másnap bekövetkező halála előtti számadását végezné, vagy mint ha közismert dacos némaságával egy még hallgatagabb hatalommal egyezkedne, s a magára kényszerített csendet arra akarta volna felhasználni, hogy alkut köthessen Istennel, hiszen élete utolsó világos pillanatában, amikor szóba került az országból való szökésük, azt mondta, hogy innen őt még az Isten sem viszi majd el, de más mindenkinek menni kell.

Többé nem szólt senkihez, szemmel láthatóan megérkezett abba a kikötőbe, ahol tengerészkadét éveiben, jóval az első világháború előtt, a tizenkilencedik század végén, ifjúsága legmaradandóbb élményeit élte át, s ahol visszatérő meséinek öntöttvas színű csatahajója állomásozott.

Erik nagyapa, a nyolcvanhoz közeledve, egyik napról a másikra vesztette el legkülönösebb tulajdonságát, azt, hogy jó előre megsejtette a bekövetkező eseményeket, s ha nem is rendelkezett olyan képességekkel, amelyekkel megfejtette volna a transzcendens jelenségek titkait, képes volt előjelekből, megérzésekből előre látni olyan helyzeteket, amelyekkel környezete nem számolt, de amelyek éppen elkerülhetlenségük miatt voltak várhatóak szerinte.

De ez a képessége, s vele együtt az a szokása, hogy munka közben mindent megnevezzen, egyszerre múlt el azon a napon, amikor az államosított Binder-palotában a lakásukat szinte teljesen elfoglalták a karhatalommal érkező kényszerbérlek.

A kerti házban már nem is akarta kicsomagolni hajóláda méretű bőröndjét, és már nem mondta, hogy „fogaskerék”, vagy azt, hogy „himba”, ha néha öreg órákat szedett szét és rakott össze, hogy aztán ismét szétszedhesse, sem azt nem mondta, hogy „kanál” vagy „tányér”, s nem lehetett hallani azt sem, hogy „most leoltom a villanyt”, mert valami végleges és visszavonhatatlan sötétség telepedett agyára. Olyan lett, mint a félkegyelműek vagy az engedelmes gyermekek, s szokásai közül csak egyet nem törölt ki mindennapjaiból a meszesedés spongyája: a tisztálkodást.

Rendszeresen borotválkozott, hosszasan áztatta magát a fürdőkádnak kinevezett fadézsában, aztán szárazra törölte haját, s mindig csöppentett tenyerébe abból a rózsaoajjal kevert tiszta szeszből, amelyet nagymama hűgának, Herminának a férje készített, kölnivíz és parfümpótlóként a városban, az első világháború végén, úgy 1919 táján.

A románok bejövetele után, a világháborút követő ínséges időkben, akkor, amikor nem lehetett semmi luxusholmit, de szappant vagy mosószódát sem kapni az üzletekben, vegyészmérnöki diplomáját marólóg, riasztópisztolyhoz való patronok, virágkivonattal illatosított glicerinszappanok, kölnivízpótlók gyártására kezdte használni Hermina férje.

Aztán a stabilizálódó új román főhatalom életet lehel a tetszhalott városba, s a vegykonyhából egyre több újdonság került a piacra. Körömlakkok és a rúzsok színéhez találó púderek, s következtek a vegyileg előállított krémek és testápoló olajok, amelyek mindenikét kipróbálta Erik nagyapa Herminával (természetesen a férj tudta nélkül), olyankor, amikor időt szakíthattak egymásra, hogy aztán narancs-, jázmin-, ylang-ylang- és ibolyaolajok felhőibe burkolva tegyék könnyűvé ujjaiak siklását egymás bőrén.

Míntha soha nem akart volna véget érni az a szerelem, amely a lány tizenhatodik születésnapja táján kezdődött, s amelyet szinte fél évszázadon keresztül titkoltak mindenki előtt, s amely Hermina férjének halálával még csak fokozódott, hogy aztán végtelen dominópartik délutánjaivá szelídüljön.

De az illóolajos masszázsok nem múltak el soha, s amikor már szégyellniük kellett bőrük májfoltjait, a megereszkedett szemhéjak sarkában újra és újra termelődő sárgás csipát, Hermina kártyából és a pótkávé zaccából jósolt a szeretkezés helyett. Valójában történeteket mondott a soha be nem teljesedő jövőből.

Hermina pontosan tudta azt, amit a vásári jósok is. Olvasott az emberek tekintetéből, s a mesét, amit tálalt, ahhoz idomította, akinek a jövőjét kristálygömbből, kártyából, s olykor tenyeréből kiolvasta, mert nemcsak Binder nagyapának jósolt, hanem Loránd szüleinek, a műhely ékszerészeinek is, s mindezt természetesen ingyen, de nagyapának nem kellett a szemébe sem nézzen, tudta, hogy mit is kell mondania.

Ezekben a jövőképekben Erik újra tengerre szállt. Egyenruháján a vitézségi nagyezüst, olykor a Mária Terézia-rend keresztje, s a dísztőr, amellyel Binder

dédapa ajándékozta meg, de amelyet soha nem csatolhatott díszegyenruhája derékszíjára, mert arra várt, hogy fregattfőhadnagyi rangjelzést viselhessen zubbonya ujján, s most, ezekben a jóslatokban ott volt bal oldalán, kifényesítve, fegyverapolóolaj-szagúan, s a jóslatok ködében felharsant a hajó jelzőkürtje, ezerszeres visszhangot keltve a dalmát partokon. Ólomszürke hadihajón állt, tisztelegve a kikötői mólón lobogó nemzeti színű zászló, s ama másik, az admirális lobogója előtt, amely azt jelezte, hogy a kikötőben, szolgálati helyén van, akár a dán származású osztrák katona, Hans Birch von Dahlerup admirális szobra, s őrködik hajói fölött a flotta főparancsnoka.

De a legszebb jóslatban benne volt Hermina is.

Abban a sosem lesz jövőben, a polai hadikikötőből egy magán szkúneren Abbázia felé hajóztak ketten, s kikötöttek Fiumében, végimentek a Baross-kikötőhöz vezető sétányon, s Hermina, mintha magyar történelemleckét mondott volna fel jóslatában, sorolta egymás után a Corvin, Zrínyi, Deák és Mátyás király neveket. Egycsavaros hajókat sorolt, hogy aztán megálljon a méltóságos magasságba emelkedő Balaton gőzös mellett, s ilyenkor Erik nagyapa elhúzta tenyerét Hermina kezéből, szünetelt a jóslás, hogy elmagyarázhassa Lorándnak a tudnivalókat, hogy Angliában épült a Balaton, 1901-ben a Newcatle-i Wigham Richardson&, Co. Ltd. műhelyében.

Hermina végighallgatta ezredszer is, ugyanúgy, ahogy Loránd is tette, hogy a hajó több mint kilencvenöt méter hosszú, s Loránd hatévesen már kívülről tudta, de elmagyaráztatta magának, hogy mit is jelent a triplex gőzgép, amely 1290 lóerő kifejtésére alkalmas teljesítményével szinte repítette a Balatont, hogy a magyar ipar termékeiért cserébe gyarmatarút, idegen világok ízeit és illatait szállíthassa az akkor még magyar kikötőbe.

– Képzeld, kicsim, az én Balilla Fiatom csak huszonöt lovas, mégis, hogy tud száguldani...

Ilyenkor a semmibe nézett, s kék szemében Hermina látta a hullámokon keresztülgázoló hatalmas hajót.

Az erdélyi kisvárosra teledő nincstelenség s a kommunista rendőrség razziai ellenére, az örökös sorban állások éhínségréme között, Hermina elhurcolásáig megeremtődött egy álomvilág.

Homárt ettek a Balaton gőzös kapitányának mahagóniburkolatú szalonjában. Saját pincéjéből hozott igazi, kapitányhoz méltó dalmát grappát ittak a férfiak az ívfénylámpával megvilágított hajón, ahol a kapitány lakosztálynak beillő összkomfortos kajütjében állandóan gyertya égett Rudolf trónörökös vezértengernagyi egyenruhát viselő fényképe alatt. Szarvasgombával fűszerezett gesztenyés fácánt ettek, valódi lacrima christi ittak, s az Alpokból hozott gleccser jégkásából készült gyümölcsfagylaltot nyalogattak. És valódi Buscaglione kávé ittak ebéd után, s nem olyan cikóriát, amelynek zaccából mindezt jósolva, tagadva az idő egyenes vonalú jövő felé haladását, visszaléphettek a Nagy Béke Korába.

Nem érdekelte őket a kisajátított lakásaikba telepítettek hallgatósága, s olyan boldogok voltak, mintha mindketten kimaradtak volna a világégésből, s Herminának nem kellene az otthon őrzött laborálóeszközökkel mosósződát gyártania, amely úgy nézett ki opálos áttetszőségével, mintha paraffingyertya

törmeléke lenne, s egy alkalommal alig tudták kiszedni az akkor még kisfiú Loránd kezéből az egyik ököl nagyságú kristályt, mert hasonlított a hajdanvolt cukrászdák kirakati ablaknyílásán át utcára árusított kandiscukorhoz.

Binder nagyapa ezekre a még öregkor-szerellemmel fűtött délutánjaira olykor magával vitte Lorándot is, de mielőtt betértek volna a Hermina-villába, nagyokat sétáltak, s arra tanította, hogy az ostyába mért fagyaltgombócot nem kell harapdálva, gyorsan elfogyasztani.

– Tudod, Lóri, a bort is körbehordozzuk a szájunkban, hogy kiélvezzük a rejtett zamatokat, csak a részegesek hajtják fel, mint a vizet. A késleltetés. Tudod, a késleltetés... A késleltetés igazi férfias tudomány. És tudod, példának okáért, azok álltak be matrónak is, akik úgy falták volna a kikötőkben rájuk váró lányokat, asszonyokat, hogy a hetekig tartó szolgálat alatt minden porcikájukat újra elképzelve szerették és szerették, egyre erősebben vágyva a kikötés utáni találkozást. És a késleltetés miatt robbanáserejű volt a szerelmük... de ezt te még nem értheted, Hüvelyk Matyi. Majd...

De Loránd nem tudta olyan lassan nyalogatni a hamis vaníliából, csokoládé-utánzatból készült háborús pót-fagyaltot, hogy az a tenyerébe csurogva kigőzlőghesse állott tejszagát. Mohó volt, s amikor Hilke, sokadik útjukon, amelyet a minden rafinált kényelemmel felszerelt dzsunkán tettek meg, azt mondta, hogy a hosszan tartó mámoros kéj lényege az izgalmi állapot késleltetése, Loránd rózsailatot érzett, lehunyta szemét, s látta, hogy nagyapa két tenyerével dörzsöli frissen borotvált arcbőrébe a rózsaoajat.

És Erik nagyapa számára, utolsó napjaiban már közönyössé váltak a rózsaoajon kívül a szagok is, tán észre sem vette, hogy ágya a konyhában van, ahol az elszegényedés örökös főzélékei szaglottak, s emlékképei összezsugorodva, tenyérynyi keretekben villantak fel talán, akár a komódokra felsorakoztatott szépiaszínű családi portréfotók, s bár leszokott a dolgok hangos kimondásáról, a tárgyak képe alatt mégis hallotta, hogy megnevezi őket, mintha a végleges felejtés előtt agya még próbára tenné, hogy vajon tudja-e a tégely és a szelence közötti fogalmi különbséget.

És talán felrémlert agysejtjeinek végleges halála előtt az anyatejjel teli lombik, amelyet mindaddig jégben őrzött, amíg Hermina mellbimbóiból ki nem sajtolta a harangöntéshez elégségesnek vélt mennyiséget. Szeretkezéseik közben, ha a lány elért a csúcsra, melléből szívárogni kezdett a tej, s ez aztán asszonykorának s özvegységének éveiben az álterhességek miatt sohasem szünetelt. Abból a lánytejből gyűjtött Erik nagyapa egy lombikba, s a teleholdnál levágott hajtincscsel együtt őrizte, amelyeket a bronz öntéséhez akart használni akkor, amikor megálmodta a Binder-torony harangjátékát, amelyhez egy híres bábkészítővel tervezette meg a mesterségek és életkorok figuráit.

Táncoló tündérek hozták volna csilingelve a reggelt, kovácsok verték volna üllőiket a déli harangszó ritmusára, s döntőkaszás parasztok aratták volna délután a napsugárkévéket. De mögöttük, a torony mind a négy világtáj felé kialakított erkélyén, felvonultak volna a kézművesek. Asztalosok gyalultak volna, kőfaragók kellett volna, hogy kopácsolják a szikladarabot, de kovácsok, s még szakács is lett volna a tervezett remekmű belsejében.

Orosz cárok harangöntő mestereinek elveszett, s megtaláltak hitt receptjei alapján készült volna a nagy mű, az egész órát elütő nagyharang. A cirill betűs fóliánsokat nem láthatta soha Erik nagyapa, csak regéltek a szakmabeliek is róla, senki sem tudott segíteni, hogy megszerezhesse a pótolhatatlannak hitt irományokat, s különben is, az egyetlen olyan harangöntő üzem, ahol megönthette volna gigantikus álmát, hogy aztán hónapokig tartó finomítással behangolja, a világméretű háborús készülődés miatt, gépeivel és szakmunkás gárdájával együtt katonai célokra foglalta le a magyar revíziótól rettegő román főhatalom.

Loránd, a morfiumálmom lebegésében ezt a soha meg nem épített óratornyot látta, s hallotta is, hogy csembalóhangon pendülnek a kalászok, tökéletesen intonálva a Tavaszi szél vizet áraszt dallamát, de nem a szülőházán visszhangzott a zene, hanem a Dürer-házon, Nürnbergben, s nem kalászok hangja volt, hanem a Miasszonyunk templomának mélyen konduló harangjai változtak kislányos csengettyűkké.

És Erik nagyapa, aki akkor, az első háború után, már véglegesen lemondva dédelgetett tengeri kalandjairól, apja órásműhelyében, dédapánál kamatoztatta azt, amit a műszaki egyetemen, s tengerésztiszti kiképzése alatt tanult, reáliákban jártasként is hitte, hogy a vásárokra érkező arnautok csengői, lélekharang méretű kolompjai azért szólnak olyan tisztán, mert birtokukban van az ősi bronzöntés titka. Szűzlány teje, teliholdnál levágott hajtincse...

Azt is hitte, hogy sokkal jobb a receptjük, mint a cárok mestereinek elveszett módszertana, s mert tőlük nem tudhatta meg, helyette egy gótbetűs bajor alkimistakönyvben találta meg az anyatejjel, szűzlány hajával és ezüstreszeléssel dúsított öntvény leírását, amelyhez néhány csepp, az öntőmestertől származó friss vért is ajánlott a hajdani szerző.

Sokáig nem is foglalkozott mással, bár ő kellett vezesse az ékszerészrészlegét a boltnak, ötvöseire bízta a megrendeléseket, amelyek a világháború utáni gazdasági válság homályos üzletei után Hitler hatalomátvételével felszaporodtak, Erdélyt is elérte a német gazdasági csoda, s ha órás mestereik már nem is gyártottak saját szerkezeteket, lefoglalták őket a műszerek mintapéldányainak előkészítésével járó műszaki feladatok, de ékszerészei elmondhatták, hogy nem bírják a rengeteg munkát.

Arany- és platinatokokat készítettek svájci partnerük megrendelésére, olyan egyedi darabokat, amelyek nemcsak divatosak voltak, de kidolgozásuk alapján egyesítették az ékszer-óra minden erényét is. De Erik nagyapa a harangöntés titkait kutatta. És persze habókosnak tartott tervei mellett most már komolyabban foglalkozott a pénzügyekkel is, nem úgy, mint dédapa tette az első világháború alatt. Ha nem is az üzemekben, a tervezőműhelyben, de szemmel tartotta a munkát. Minden este a lakás szalonjába rendelte a frissen alkalmazott mérnököt, mert a Binder-cég számára a műszergyártás volt az igazi profittermelő.

Erik nagyapa, élete zenitjén járva, alig tette be lábát az üzletbe.

Az arnautoktól vásárolt csengők és kolompok hangjának bemérésével, anyaguk vegyelemzésével kísérletezett, s most élete végén, a menekülés előkészületei alatt, fia és menyé csomagolása közben, az egymáshoz koccanó arany- és ezüsttárgyak hangja miatt az arnautkaraván vonulását látta. Erős, szőke sörényű

stájerlovaik csengőit hallotta, s az albán-cigány asszonyoknak talán csak a hegyek erdőségeinek tisztásain eldúdolt, s alig hallható fejhángú énekét is, akik háborúk frontvonalai ellenére, földrengésektől lerombolt hidak akadályait legyőzve, évente megjelentek a városban a késő őszi kirakóvásáron. Késeik, baltáik messze földön híresek voltak, azokat a vásárlók szeme előtt készítették a megrendelő által hozott anyagból, vagy ökolnagságú saját vaskenyereikből, de a csengettyűket, kolompokat, kisebb méretű harangjaikat valahol a hegyekben öntötték. Csak abból sejtette Erik, hogy nem mások termékeit árulják, hogy törött mozsarakat, habverő üstöket, vörös- és sárgaréz hulladékot vásároltak pénzért, vagy késre, fejszére cserélték az ócska anyagot, s aztán eltűntek egy újabb évre a hegyi utak kígyózó szerpentinjein, amelyek úgy fehérlettek a mészkő sziklák porától, mint ha nyáron is hó borította volna őket.

Aranyló porfelhőben látta őket. Harangkirályok méretes testét csiszolták, szállongott a vásártérre, a városra, a környező dombokra a rézreszelék, amely nem hullt a földre. Olyanszerű felhőkbe rendeződött, mint amilyen az északi fény. Milliárdnyi réztükrör verte vissza a Nap fényét, s látta, ahogy vándorlásaik útján, átkelve a havas csúcsok közti hágókon, leereszkedve a Duna torkolat előtti mocsárvidékének nádas őserdejébe, viszik magukkal a fényfelhőt, mint egy hatalmas glóriát. A réztükrök felhője, de leginkább az öntéshez készülő olvadt fém szikráinak fáklyaméretű csillagszórója, titkos sziklavölgybe vezették.

Erik nagyapa a végleges magány hangtalanságába burkolózva látta az arnautszekereket, ahogy megállnak a sziklaoldal védelmében meghúzódó tisztáson, s gyermekeik a homályba burkolózó ligetes patakparton zajtalanul kúszva keresik az örvénylések alatti mély vizeket, hogy pusztá kézzel dobálhassák part-ra a pisztrángokat. De a férfiak a titkos völgybe épített kohóik előtt ügyködnek, éppen rezet csapolnak, s mint mindig hosszú élete álmodozásai közepette, most is az éjszaka csillagtalan sötétjében látja, ahogy az olvadt réz salakjáról kipattanó szikrák zöld zuhatagja türkizre festi az izzadt arcokat.

Egész életében félelemtől vegyes irigységgel nézte őket, ugyanúgy, ahogy Loránd nemzedéke is, s néha elgondolkozott azon, hogy talán ugyanazokat az arcokat látja már vagy hatvan esztendeje, mintha nem születnének, nem halnának, ugyanazokban a ruhákban jelennek meg, s a legszükségesebb vásári kifejezéseken, az ár meghatározásához szükséges számokon kívül nem beszélnek az itteniek nyelvein, sem magyarul, sem románul, még a vásárookra beszekerező szászok nyelvét sem ismerték.

Loránd, két szót leszámítva, sohasem tudott megjegyezni beszédjükből semmit, pedig híres volt jó nyelvérzékéről, s arról, hogy ha figyelmesen hallgatott valamit, szinte hibátlanul tudott, akár visszafelé is, felmondani néhány perces idegen szövegeket is.

Egymás között is csak éppen puszogtak az arnautok, mintha attól féltek volna, hogy valaki talán mégis megérti őket. Nem hangoskodtak, mint az itteni cigányok, s táborhelyüket kamaszkorában Loránd hiába kutatta át, mert nem találta nyomát annak a sónak, amit a parázsra szórtak, s ettől láthatóan egyetlen pillanat alatt, kecskebőr fűjtatóik levegője nélkül is, fehérizzásig hevült a vas.

Talán öt- vagy hatéves lehetett, amikor először látta az arnaut cigányokat, de nem az asszonyok tarkabarka szoknyáinak színe fogta meg, hanem az a fejedelmi nyakék, amelyet azon az asszonyon látott, aki mázsás pörölyével segített az első üllónél dolgozó kovácsnak, s a pártaszerűen csipkézett, egyiptomi gályára hasonlító, láncfonatokból, sodronyindákba foglalt drágakövekből álló ékszer úgy himbálózott hatalmas mellein, mint egy kormányát veszített hajó.

Azokra az időkre gondolt Erik nagyapja, Loránd nagyapja, a halállal alkudozva, amikor apja, Binder dédapa a második itteni nemzedék feje lett, s megkapta a császári és királyi udvari szállítói címet, a Ferenc József aláírásával hitelesített oklevelet, s az órás-ékszerész műhelybe megérkeztek a holland gyarmatról, a Jáva szigetéről rendelt tikfa dobozok.

Erik nagyapja már nem a mában élt, ugyanúgy lebeghetett, mint most unokája Loránd, s a tegnapiak is úgy sülyedtek el emlékeinek zavaros ősmocsarában, hogy átjárhatatlanok lettek gázlói, s mint a folyó holtágainak lápvidékén úszó korhadékszigetek, csak néha érintették azt a partot, amelyet talán mának nevezett volna, ha egyáltalán foglalkoztatja az emberi idő.

A tikfa dobozokra gondolt, a frissen gyalult fa különös illatát érezve, s ujjbegyein azt a puhaságot tapintotta a levegőben, ahogy a kettős deszkafalazatot óvatosan kitölti az Indiából rendelt, hőszigetelésre szánt kasmírgyapjával, amelyet levegősre lazított, hogy jobban szigeteljen majd.

A tikfa dobozokat bámulta, azokat a tokokat, amelyeket szállításra készen a szintén tikfából készült rézfogantyús tengerészeti ládába csomagoltak, de amelyekbe a háborút követő békediktátum után már nem került semmi.

A Binder-műhelyben kronométereiket gyártottak az első világháború alatt az osztrák–magyar, de a birodalmi német hadiflotta számára is, s Erik nagyapja apja, Binder dédapa, a párizsi vilákiállítás aranyérmes órásmestere olyan anyagokat válogatott, amelyek nemcsak az időnek, de a hajóférgenek s a hőmérséklet-ingadozásnak is ellent tudtak állni. Tikfát és selyemszál vékonyságú kasmíri gyapjút használt a védőtokhoz.

Most ezek a dobozok, amelyekbe megmentett értékeiket pakolták, drágaköveket, antik ékszereket, hurkába göngyölt aranypénzeket, mint tengerész éveinek móló menti uszadékai lebegtek a pislákoló petróleumlámpa fényében. És nem fogta fel, hogy fia és menyé a végső kétségbeesés miatt választott szökre, a bizonytalan útra csomagol a félszázad év óta megőrzött kazettákba, s a román titkosrendőrség tisztje, s a szintén civilben segédkező román vámparancsnok, nem matróztársai Erik kadétnak, hanem lefizetett bűnsegédei a nagy szökésnek.

– Borsmenta – ismételte a titkos jelszót, amely a svájci trezorban őrzött vagyonukhoz vezetett, de ez is független volt a csomagolástól.

– Borsmenta – mondta, mert ki kellett mondania a legféltettebb titkát.

A szekus és a vámparancsnok elköszönt, már megkapták ékszerekben és Napóleon-aranyokban a kialkudott fizetségüket, négy fővel számolva, Lorándot is felnőttként mérve, mert senki sem gondolt arra, hogy abban a pillanatban, amikor legurul az asztalról az aranyozott, drágakő berakásos szebeni szász remek, az ezüstkehely, s csupán egyetlen éles hangot hallat, olyant, mint a fában felejtett

szegen elpattanó acélkés pengéje, megáll Erik szíve, s ezért az olasz hűtőkamion sofőrje motorhibát okoz, hogy haladékot adhasson a családnak a sebtében megszervezett temetésre.

Szemét nem lehetett lezárni, mintha csodálkozva nézte volna Erik nagyapa azt a világot, ahol elvehették precíziómszfer-gyárát, a tizenkét segéd számára berendezett órásműhelyét, a szintén egy tucat emberrel működő ékszerészrészleget, a kristálytükrök labirintusából álló, minden sarkot belátó utcai üzletét, amelyben törésálló üvegpultokban állította ki a legszebb órákat, legdrágább ékszereket.

És elvették a Hermina-villát, Erna-villát, a Binder-palotát is, amelynek magasföldszinti lakosztályába sokgyermekes prolikat telepítettek, akik vizeldének használták a mosdókagylót, s a fürdőkádban mosták le bakancsaikról a sarat, s ott kopasztották a falusi rokonaiktól szerzett tyúkokat is.

Kezéből az asztalra koppant a dupla fedelű arany zsebóra, amelyet ajándékként, dédapával közösen Ferenc József magyar királyként történő megkoronázásának ötvenedik évfordulójára készítettek, de amelyet a császár- király már nem érhetett meg.

Éppen föl pattintotta a valódi nürnbergi óra másolatának tojásformájú fedelét, amikor elgurult a kehely, s az órába épített zenélő szerkezet egyetlen taktusig jutott a Himnusz lejátszásában, de az elpattanó késpenge hangzású csattanás miatt, amelyet a kehely okozott, Erik nagyapa önkéntelen mozdulattal visszacsukta, mintha jelezni akarta volna, hogy számára végleg lezárult ezzel a földi idő.

Hunyorogva bámult halálában is abba a semmibe, ahol fiatal éveit úszkáltak a jelen zavaró hangjai között, s nem látszott a halál az arcán, amelyet az öregség dörzspapírja annyira áttetszővé vékonyított, hogy már életében látni lehetett a bőre alatt lüktető idegeket, s a véredények pókháló vékonyságú vörös csatornáit is, amelyek úgy hálózták be állát és dudorosán kiemelkedő homlokát, mintha porladó falevelek rothadásnak ellenálló erezte rajzolódott volna ki a csontokra feszülő pergamen alatt.

Hunyorogott, mintha most is szeme előtt lenne a nagyító, amelyen keresztül hajszálrugók és apró fogaskerekek millióit illesztette helyükre, s túhegy méretű rubinköveket helyezett csapágyként az álló- és forgórészek találkozásaihoz, vagy filigrán fülbevalók csatjait illesztette a kövek foglalataihoz. Így hunyoroghatott akkor is, amikor fényszóró erejű asztali lámpájának fénykörében, tuskihúzójával aprólékosan rajzolgatta a lenyomókeretbe foglalt pauszpapírra a napszakok, mesterségek és életkorok tornyának terveit, amelyen évekig folyamatosan dolgozott.

Talán színeket is láthatott, aranyba és platinába foglalt drágakövek szikrázó fényét. Zafirokét és turmalinokét, heliotrop és ametiszt sziporkázott körülötte, rubinnal, csehgránáttal keverve, s sziporkáztak mind, akár azok a briliánsok, amelyek átmentek kezén háromnegyed évszázadnyi munka alatt.

Megszokta azt, hogy félszemmél nézzen a világba, már akkor is, amikor a Velencében vásárolt régi hollandi látcsövével bámulta tengerészkadét korában a dalmáciai sziklafalakait, azzal a látcsövvel, amelynek lencséjét csereként akarja

használni unokája, a kiskamasz Loránd, de amelyet elveszít a Palotának nevezett ávé máriák udvarán, akkor, amikor éppen Ilkának adná, cserébe, hogy láthassa azt, amivel azóta sem tudott betelni.

Talán Dalmácia fehér szikláit nézi halálában is a tengerről, amelyek pontosan olyan opálüvegszerűek voltak a ködben, mint Hermina vegykonyhájában az eladásra készülő mosószóдахalmok.

Hermina bőrének hóvirágfehérsége villanhatott föl az órafedél cikázó mennykőves fényében. Negyven éven keresztül ismételte délutánoként ezt az órányító mozdulatot, olyankor, ha szeretkezésük után, a zsúrasztalnál kávézva, meg akart bizonyosodni arról, hogy nem lépte túl a lányból asszonnyá, aztán már idős nővé öregező szerelmére szánt időt.

A fürdőszoba illatorgiái mellett, a kávézás nyugodt percei előtt, klórszagot is érzett néha a konyha felől, a durva sóból készülő mosószóda csípős bűzét, amelyet a piaci sátorban árult reggelenként az asszony, akinek özvegysége éveiben ez volt az egyetlen keresete.

És vissza-visszatérőn a babérlevél fanyar illatát is érezte, amíg még lélegezni tudott az utolsó sóhajtása előtt.

Pirított hagymás sült kolbászkarikák alatt gőzölgő lencsefőzelék páráját látta homályosuló szeme, azt az ételt, amelyet felesége soha nem főzött neki, de ráadásként a szerelemre Hermina naponta elkészített, s tán valóban látta is, hogy Hermina túlradó jókedvvel lép be a szobába, hogy szeretkezéseik egymást felfalni kész kannibál étvágya után, amikor már beszívta bőrük a szétkent gyümölcs- és virágolajokat, valódi étellel pótolják elveszett erejüket.

Talán harmincéves fiatalasszonyként jelent meg most utoljára Erik nagyapa szeme előtt Hermina, s nem az a fruska, aki miatt egy éjszaka, házassága első évében, de már fia születése után, átkínlódta magát a romos Palota tölgyfa kapuszárnyai között, az ávé máriák udvarára, oda, ahol az albán-cigányok, az arnautok szoktak éjszakázni. Lett volna más hely is, ahol szeretkezzenek, de Hermina szeretett a tűzzel játszani, talán a borzongásos félelem feledtette vele, hogy tulajdon nővérét csalják meg éppen.

Hermina nem öregeedett olyan ütemben, mint környezetének többi asszonyai, s vegyész mérnök férjének korai tragikus halála után (felrobbant kezében egy ágyúgolyó, amelyből a puskaport akarta kiszedni az enyves fűrészporból préselt riasztódugók töltéséhez). Amikor már csak sógora és szeretője, Erik nagyapa maradt számára, de később is, jóval túl az ötvenen, minden hónapban remegve várta, hogy kiderüljön, hátha ismét terhes, gyermeket vár, aminek nem volt esélye sem azután, hogy szinte kislánként szétkaparta méhét egy reszkető kezű bábaasszony.

Sportos alkata miatt kevesebbnek látszott koránál, s Erik, már serdülő kislány kora óta szerette, s talán közelebb is került hozzá mindenkivel, mert egyesült Herminában az adriai tengerészek kurtizánjainak minden fortélyá, a szemérmes lányok bájosságával, s mert felesége testvére volt, így talán – ebben reménykedtek mindketten – senkinek sem tűnt fel eleinte, hogy többet vannak együtt, mint másokkal.

Loránd nagyanyja sejtette, talán tudta is a délutáni eltűnések okát, de haláláig titkolta bánottságát, s lekötötte előbb fia, aztán unokája, Loránd nevelése.

Loránd úgy emlékezett Hermina néniére, mint mosolygós, kedves öregasszonyra, s amikor a villa visszaigénylése miatt, no meg azért is, hogy elindította a már régóta halott, de hajdanában életfogytiglanra ítélt asszony rehabilitálását, rá kellett jönnie, hogy az, akit a gyermekkor párás, némelykor jégvirágos üvegablakának homályosító takarásában lát, sokkal fiatalabb volt elhurcolása napján, mint most ő, végleg megadta magát az öregségnek. Beletörődött abba, hogy belső órája s a külső idő között véglegesen elromlott valami.